

Refleksja stylistyczna w Polsce w latach 1945–1959

KRZYSZTOF MAĆKOWIAK*

CITATION: Maćkowiak K., Refleksja stylistyczna w Polsce w latach 1945–1959, „*Stylistyka*” XXXV: 61–87, <https://doi.org/10.25167/Stylistyka35.2025.2>

Stylistyka to dyscyplina lingwistyczna, która wyodrębniła się na początku XX wieku. W Polsce wskazać można kilka okresów w jej historii. Niektóre udało się już bliżej poznać. Dysponujemy wnikliwą pracą na temat fundamentów polskiej stylistyki naukowej w XIX wieku (Bogołębska 1996). Mamy też teksty o podstawach samodzielnego funkcjonowania tej specjalności w międzywojniu (Gorczyński 2009; Maćkowiak 2014) oraz o jej najnowszym obliczu (Biniewicz 1991; Gajda 2003).

Celem niniejszego artykułu jest zreferowanie ważnego, a dotychczas ciągle jeszcze omówionego w stopniu niedostatecznym, momentu w dziejach stylistyki polskiej. Chodzi o lata 1945–1959. Granice tego stadium wyznaczają dwa fakty: z jednej strony – reaktywacja życia naukowego po okupacji, z drugiej zaś – druk książki *Stylistyka polska. Zarys* Haliny Kurkowskiej i Stanisława

* <https://orcid.org/0000-0001-8616-4994>, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, Polska, k.mackowiak@ifp.uz.zgora.pl

Skorupki (1959/2001). Było to pierwsze w kraju dzieło zbierające głosy z zakresu interesującej nas dziedziny¹.

O doniosłej roli etapu, który wydzieliliśmy, nadmieniał Stanisław Dubisz (1986: 97). Główna faza budowy w kraju omawianego obszaru wiedzy przypadła – stwierdził badacz – „na dwudziestolecie międzywojenne i piętnastolecie po 1945 roku”. Poruszane przez polskich stylistyków tuż po wojnie tematy zestawiała Kurkowska (1991). Do tej pory brakuje zaś zbiorczego opisu dynamiki ówczesnej dyskusji stylistycznej i relacji o środowisku, które ją prowadziło. Dalszy wywód ma ukazać oba zagadnienia. Ograniczone ramy artykułu sprawiają, że przedstawione treści zredukowane zostaną tylko do spraw najważniejszych.

1. Odrodzenie myśli stylistycznej (1945–1948)

Stylistyka może pochwalić się w II Rzeczypospolitej dużymi sukcesami. Współtworzący ją badacze nie tylko poczynili istotne ustalenia teoretyczne, ale także dokonali ciekawych analiz materiałowych. Do najbardziej aktywnych autorów piszących wtedy w Polsce na temat stylu językowego wypada zaliczyć: Stanisława Wędkiewicza, Henryka Gaertnera, Zygmunta Łempickiego i Kazimierza Budzyka. Niewątpliwie udało się im zbudować zręby stylistycznej teorii naukowej.

Lata 1945–1948 to w znacznym stopniu okres nawiązań na wzmiankowanym polu refleksji do dyskusji wcześniejszej (zob. Maćkowiak 2024). Najpełniej przedstawił ją Budzyk w studium z 1946 roku pt. *Zarys dziejów stylistyki teoretycznej w Polsce*. Autor wystąpił w tym obszernym sprawozdaniu jako znawca tematu, ale też jako stronnik praskiego strukturalizmu i rosyjskiego formalizmu. Choć szanował osiągnięcia poprzedników, to jednak dostrzegał brak w ich pracach należytej podstawy metodologicznej. Wśród uchybień, które rzutowały na efekty podejmowanych do 1939 roku analiz stylistycznych, podkreślił Budzyk deficyt wiedzy o stratyfikacji języka na odmiany. Sugerował, że w przeszłości zwykle nie rozróżniano „pisanego języka literackiego i języka samej literatury” (Budzyk 1946: 16)².

¹ Książkę włączono – co najlepiej potwierdza jej wartość – do redagowanej przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe serii „Klasyka Językoznawstwa Polskiego”.

² Budzyk (zob. 1946: 42–44, 56–64, 76–78) pochwalił tylko nieliczne przedwojenne prace z zakresu stylistyki. Ciepło pisał o Kazimierzu Wóycickim. Dobrze też ocenił socjologizujące analizy Dawida Hopen-

Krytycznie na temat stylistyki polskiej przed 1945 rokiem wypowiedział się w tym czasie również Zenon Klemensiewicz w artykule *Jak charakteryzować język osobniczy?* (1946). W ogóle zanegował on fakt istnienia dyscypliny:

Nie zatrzymuję się tutaj nad pytaniem, czy badania stylistyczne są praktycznie możliwe [...]. Sądzę, że tak, chociaż trudno zaprzeczyć, iż trzeba będzie dużo czasu [...], aby wykonać i wydoskonalić narzędzia i metody pracy badawczej w dziedzinie stylistycznej (Klemensiewicz 1946: 45).

Radykalizm przywołanych stwierdzeń musi dziwić. Klemensiewicz zawsze był wrażliwy na problemy stylu. W opublikowanej w 1937 roku pracy *Składnia opisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej* wytrwale zgłębiał kwestie syntaktyczne z uwzględnieniem sfery funkcjonalnej. W efekcie po latach w recenzji książki uznano, że autor stworzył w niej „podstawy teoretyczne [...] dla badań stylistycznych” (Handke 1977: 188).

Tezom Budzyka i Klemensiewicza mówiącym o braku znaczących sukcesów na polu stylistyki po odzyskaniu w 1918 roku niepodległości przeczyli inni badacze. W latach 1946–1947 ukazały się dwa ważne teksty przygotowywane jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. Po części dowodziły one żywotności dociekań stylistycznych w kraju, po części wyznaczały zaś nowe kierunki ich rozwoju. Taki złożony charakter miały książka Konrada Górskiego *Poezja jako wyraz* (1946/1984) oraz artykuł Jerzego Kuryłowicza *Język poetycki ze stanowiska lingwistycznego* (1947). Obie wymienione publikacje korespondowały z pracami działającej w latach 30. XX wieku w Warszawie i Wilnie grupy młodych filologów preferujących formalizm, którym patronował Manfred Kridl (Ulicka, Adamiak [red.] 2008)³.

Górski wbrew intencjom powyższego kręgu teoretyków widział w poezji odmianę mowy wyrażającą nade wszystko nowe idee duchowe. Poeta, osiągając zamierzoną ekspresję, rozszerza zarazem możliwości języka. Styl jest kształtowany, zdaniem Górskiego, przez osobowość autora i łączy się z jednostkowym

sztanda (np. 1937) i tekst Antoniny Obrębskiej-Jabłońskiej *Od archaizmu do nowej formy językowej* (1925), w którym omówiła ona kształtowanie się języka literatury w kontekście rozwoju całego piśmiennictwa.

³ Trzon grupy stanowili członkowie Warszawskiego Koła Polonistów. Pomysł rozprawy Górskiego zrodził się przed 1939 rokiem, ale tekst powstał w okresie wojny (Górski 1946/1984: 7). Artykuł Kuryłowicza opracowany został na zaplanowany w sierpniu 1939 roku Kongres Językoznawczy w Brukseli (Skubalanka 1995: 217).

odczuwaniem świata (por. Bogołębska 2006: 22–23)⁴. Mniej polemiczny w stosunku do przedwojennej grupy warszawsko-wileńskiej był Kuryłowicz. Podobnie jak przedstawiciele tego środowiska, badacz nawiązał do myśli Praskiego Koła Lingwistycznego, a ściślej – do poglądów prażan na stylistykę funkcjonalną (por. Skubalanka 1995: 217). Pierwszy w Polsce dojrzał „kwestię lingwistycznej definicji języka poetyckiego” (Darasz 2009: 163). Dostrzegł w nim twór, który należy czytać kontekstowo, tj. na tle języka potocznego.

Bilansów działalności naukowej na płaszczyźnie stylistyki sporządzono w Polsce w latach powojennych więcej. Trzeba wśród nich wskazać kilka artykułów reinterpretujących główne dla dyscypliny pojęcia (zob. Kleiner 1946; Milewski 1946; Kowalski 1947; Rospond 1947; Stieber 1948; Kielski 1948). Za bodaj najważniejszy, choć budzący już w chwili druku kontrowersję, przejaw zdefiniowania sytuacji stylistyki w rozpatrywanej fazie wypada uznać odpowiednie fragmenty wydanego w 1947 roku przez Tadeusza Milewskiego *Zarysu językoznawstwa ogólnego*. Wydzielił on stylistykę obiektywną i subiektywną. Materiał oglądu pierwszej miały być teksty, w których tworzywo językowe pełni swą funkcję intencjonalnie, a obiektem obserwacji kolejnej – teksty, w których materiał językowy pełni swoje zadania w sposób *de facto* niezamierzony. Literaturę artystyczną badacz umieścił na liście zainteresowań stylistyki subiektywnej. Spotkało się to z surową krytyką Marii Renaty Mayenowej (1950a)⁵.

Lata 1945–1948 to okres nie tylko dyskusji o ogólnych uwarunkowaniach stylistyki. Autorzy wymienionych dotąd prac zgłaszali też konkretne pomysły. Zasadniczo zmierzały one w dwóch kierunkach. Chodziło o studia nad językami osobniczymi i nad wewnętrznym zróżnicowaniem polszczyzny na odmiany.

Idiolekt i idiosyl dowartościowali przede wszystkim Zenon Klemensiewicz (1946) i Stanisław Rospond (1947). Ten ostatni, zwracając uwagę na konieczność prowadzenia analiz języka literatury artystycznej, zasugerował, aby poruszać się głównie wokół kwestii „pisarza i jego słowa” (Rospond 1947: 57). Deklaracja ta miała jednak naturę wyłącznie postulatu. Rospond nie przedstawił bowiem

⁴ Rozbudowa możliwości wyrazu w języku – pisał Górski (1946/1984: 88), przywołując Łempickiego – „polega na nadawaniu słowom nowego znaczenia. Dotykając tego zagadnienia, wkraczamy w sferę stylistyki”.

⁵ Mayenowa (1950a: 241) dowodziła: „[...] mówiąc o tekstach artystycznych, należy redukować do minimum moment niezamierzoności. [...] Traktowanie więc dyscypliny badającej językowy aspekt tekstów artystycznych jako nauki o impresywno-ekspresywnych funkcjach niezamierzonych znaków wydaje mi się sprawą [...] przegraną”.

żadnej strategii badań. Inaczej postąpił Klemensiewicz. Plan studiów nad polszczyzną jednostki krakowski lingwista wyłożył w cytowanej już uprzednio pracy *Jak charakteryzować język osobniczy?* (1946). Wyrażony w tekście zamiar rekonstrukcji idiolektów można odczytać przez pryzmat autonomicznego programu gromadzenia informacji historycznojęzykowych. Wszelako Klemensiewicz (1946: 53–54) w zakończeniu artykułu spojrział również na sformułowaną propozycję jako na „niezbędną podstawę badań stylistycznych”.

Bezpośrednio po 1945 roku dość mocno wybrzmiały ponadto w Polsce głosy sugerujące znaczenie refleksji o typowych odmianach stylu. Dyskutanci akcentowali wagę poszukiwań uwzględniających istniejące relacje między rozpoznawanymi wariantami mowy. Na podobne kwestie wskazali, przypomnijmy, Kazimierz Budzyk (1946) i Jerzy Kuryłowicz (1947). W zbliżony sposób analizy stylistyczne programował także Juliusz Kleiner (1946). Listę ważnych przyczynków do powojennego rozwoju stylistyki należy wreszcie uzupełnić o książkę *Język prawny i prawniczy* Bronisława Wróblewskiego (1948). Kreśląc schematy wypowiedzi związanych ze stosowaniem legislatury, nadzwyczaj świadomie uwydatnił on istnienie odmian polszczyzny, które łączyć trzeba „z wykonywaniem pewnych funkcji” (Wróblewski 1948: 29).

2. Powstanie Instytutu Badań Literackich (1948–1949)

Pod koniec 1948 roku istotnie wzrosła w Polsce opresyjność reżimu komunistycznego. Ślady tego procesu dostrzec można też w nauce. Władze chciały zlikwidować w niej tzw. przeżytki burżuazyjne. Walka toczyła się głównie o humanistykę i dyscypliny społeczne. Jednym z przejawów tych zmagania była chęć stworzenia nowej polonistyki. Do zmian dążono, jak pisał Stefan Żółkiewski (1951: 14), „na gruncie zagadnień metodologicznych [...], dydaktycznych i organizacyjnych”. Instytut Badań Literackich (IBL) trzeba łączyć z wysuwanymi hasłami przeobrażeń⁶. Placówka ukonstytuowała się w Warszawie 24 lipca 1948 roku (Czachowska i in. 1988: 21–22), a decydenci widzieli w niej opozycję w stosunku do nazbyt jakoby zachowawczej polonistyki akademickiej.

⁶ Kreśląc plany działań placówki, Żółkiewski (1947: 2) głosił wręcz rewolucyjne hasła: „Instytut musi zreformować naszą polonistykę. [...] Polonistyka nasza pracuje bezideowo, nienowocześnie, bez planu”. Twórcy Instytutu, dodajmy, nie przyjmowali wszelako marksizmu w sposób doktrynerski. „Widoczne jest u nich wyraźne dążenie do stworzenia pewnej przestrzeni neutralnej” (Gierowski 2013: 141).

Narodziny Instytutu miały jednak głębszą motywację. Oznaczały realizację planów działającego przed wojną Warszawskiego Koła Polonistów (zob. Hellich 2021: 133–134). Zrozumiały w tym kontekście był zatem fakt, że na czele instytucji stanęli liderzy dawnego Koła – Stefan Żółkiewski i Kazimierz Budzyk. Obaj pragnęli ożywić w nowych ramach organizacyjnych studia nad historią i teorią literatury. Przy czym od początku istotne miejsce w obrębie tych wysiłków rezerwowali dla dysput stylistycznych. Specjalnie podkreśliła to Mayenowa. Wskazała, że wśród orędowników Instytutu odżyła obecna jeszcze przed 1939 rokiem „myśl stworzenia podstaw dla [pojmowanej zespołowo] stylistyki” (Mayenowa 1973: 122).

Przesłanki powyższe dostarczają argumentów, by fakt narodzin IBL uznać w rozwoju polskiej myśli stylistycznej za przełomowy. Ocenę tę potwierdzają pierwsze lata (1948–1949) działalności placówki. Jej reprezentanci zainicjowali kilka ważnych, decydujących o kształcie studiów na polu stylistycznym w następnych dekadach, projektów. Obejmowały one: 1) prace leksykograficzne, 2) język artystyczny oraz 3) badania historycznej świadomości językowej (zob. Mayenowa 1973). Analizom materiałowym towarzyszyła dyskusja teoretyczna.

Z pewnością najpoważniejszą inicjatywą podjętą przez IBL już w 1949 roku, która wręcz modelowo realizowała plany instytucji, były prace nad *Słownikiem polszczyzny XVI wieku*. Jego pomysłodawcom (głównie Mayenowej) przyświecała klarowna idea. *Słownik* miał stworzyć podwaliny pod rekonstrukcję zróżnicowania stylistycznego języka doby renesansu i umożliwić opis stylistycznego oblicza działających w epoce ludzi pióra (por. Mayenowa 1958). Ogrom projektu sprawiał, że mógł on uzyskać realny kształt tylko przy zaangażowaniu dużego grona osób. Formowanie tej ekipy dało zatem faktyczną okazję wcielenia w życie zgłaszanego w Instytucie pomysłu działań kolektywnych. Widać je dobrze w czasie ekscerpcji materiału do *Słownika*. Aby zgromadzić stosowne wyrazy, w latach 1949–1950 pod patronatem Instytutu zorganizowano we Wrocławiu, Krakowie, Poznaniu i Toruniu osobne zespoły leksykograficzne (Czachowska i in. 1988: 35).

Przedmiotem badań stylistycznych wyjątkowo docenionym przez IBL pozostawał też język artystyczny. W inicjatywy mające zapewnić lepsze rozeznanie tej odmiany polszczyzny kolejny raz z rozmysłem włączono badaczy spoza Warszawy. W związku z tym w maju 1949 roku odbyła się w Instytucie konferencja programowa. Wzięły w niej udział osoby z całej Polski, m.in. Stanisław Rospond, Maria Dłuska, Zenon Klemensiewicz, Stefan

Hrabec, Tadeusz Milewski⁷. Za równie istotny dowód wskazujący na zamiar prowadzenia przez IBL studiów nad polszczyzną artystyczną należy przyjąć druk w „Pamiętniku Literackim” tekstu Mayenowej *U progu nowych badań nad historią polskiego języka artystycznego* (1950b). Artykuł, obok kilku postulatów natury teoretycznej, anonsował uruchomienie w piśmie odrębnego działu traktującego o wzmiankowanym typie pisarstwa.

Ideę zespołowości i chęć popularyzacji określonego przedmiotu badań dostrzec można wreszcie w trzecim wysuniętym projekcie studiów o charakterze stylistycznym ogłoszonym w IBL na przełomie lat 40. i 50. XX wieku. Powstała wówczas grupa skupiona wokół Mayenowej, która zadeklarowała wolę nakreślenia historycznej świadomości językowej Polaków zawartej w różnych źródłach metajęzykowych. Zebrane dane miały pełnić funkcję szerokiego kontekstu użytecznego w analizach stylistycznych (por. Maćkowiak 2011, 2019)⁸. Grono pracujące nad tymi kwestiami – obok autorki *Poetyki teoretycznej* – zasiłły: Zofia Florczak, Jadwiga Puzynina, Barbara Otwinowska, Lucylla Pszczółowska i Zdzisława Kopczyńska⁹.

3. Główne ośrodki stylistyki akademickiej

Utworzenie pod koniec 1948 roku Instytutu Badań Literackich widzieć należy w szerszej perspektywie. Placówka stanowiła bodaj najbardziej wymowny dowód zmian na mapie polskich ośrodków zajmujących się stylem. Zarazem obok Instytutu pojawiły się na niej inne grupy naukowe, które znalazły azyl w odrodzonych bądź nowo otwartych po 1945 roku uczelniach.

Szczególnie ważnym miejscem dla powojennej stylistyki okazał się Uniwersytet Warszawski. W omawianym okresie nad jej materią pracowało w stołecznej wszechnicy kilka środowisk. Pierwsze powiązane było ze zor-

⁷ O kolektywnym charakterze planowanych studiów pisała Mayenowa w sprawozdaniu z konferencji. Autorka opowiedziała się za stałym kontaktem środowiska w celu funkcjonalizacji prowadzonych badań: „Wszystkie ośrodki filologii polskiej reprezentowane na zjeździe przyrzekły informować siebie nawzajem [...] o podjętych pracach w interesującym nas zakresie tak, by można było racjonalnie podzielić tematykę, nie marnując sił na kilkakrotne opracowanie tego samego zagadnienia” (Mayenowa 1949: 58).

⁸ Najpoważniejszym efektem prac zespołu w latach 50. XX wieku była antologia *Ludzie oświecenia o języku i stylu* (1957–1958). Zredagowały ją Z. Florczak i L. Pszczółowska.

⁹ Grupa ta utworzyła odrębną sekcję. Ostatecznie figurowała ona w strukturze IBL jako Pracownia Poetyki Teoretycznej i Języka Literackiego. Kierowały nią M.R. Mayenowa, a później L. Pszczółowska (Dobrzyńska 1990: 151).

ganizowanym w 1953 roku na Wydziale Dziennikarstwa Zakładem Stylistyki i Kultury Języka Polskiego. Zawiadywała nim Halina Kurkowska, a wśród jej współpracowników wymienić trzeba Danutę Buttler i Halinę Satkiewicz (Puzynina 1985: 278). Podobne zespoły działały w dwóch katedrach na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu. A zatem w powstałej zaraz po wojnie i kierowanej przez Witolda Doroszewskiego Katedrze Języka Polskiego stylistyką interesowali się Stanisław Skorupka i Halina Koneczna (Kupiszewski 1989: 2; Judycka 1983: 110)¹⁰, a w utworzonej w 1955 roku przez Kazimierza Budzyka Katedrze Teorii Literatury – Aleksandra Okopień, Teresa Kostkiewiczowa, Janusz Sławiński i Michał Głowiński (Sławiński 1964: 170).

Ożywione studia nad stylem językowym prowadzono po 1945 roku także w Krakowie. Zrazu skupiły się one wokół Zenona Klemensiewicza. Choć badacz – o czym już nadmienialiśmy – uważał, że w hierarchii specjalności lingwistycznych pozycja stylistyki jest niedookreślona, to jednak uchodził wśród młodych jej adeptów za niekwestionowany autorytet. Potwierdziły ten fakt dwa spotkania na Uniwersytecie Jagiellońskim. Pierwsze odbyło się pod koniec 1947 roku. Do Krakowa, aby skonfrontować z Klemensiewiczem najbliższe plany naukowe, przyjechała z Warszawy grupa organizująca IBL (m.in. Budzyk i Mayenowa) (Mayenowa 1973: 122)¹¹. Podobną debatę podwawelski gród oglądał w styczniu 1949 roku. Tym razem autor *Historii języka polskiego* gościł nie tylko delegatów IBL (Żółkiewskiego, Mayenową, Budzyka), ale także Stanisława Urbańczyka (naówczas Uniwersytet Poznański) i Marię Dłuską (w tym momencie reprezentującą Katolicki Uniwersytet Lubelski) (Urbańczyk 1999: 168).

Obok Klemensiewicza stylistyka była w Krakowie przedmiotem rozważań Tadeusza Milewskiego i Ewy Ostrowskiej. Należeli oni do różnych jednostek uruchomionych na Uniwersytecie Jagiellońskim¹². O wstępnej próbie zin-

¹⁰ W 1955 roku z Katedry wydzielono Zakład Językoznawstwa PAN (por. Skorupka 1976: 113). Styl obrali za przedmiot analiz głównie badacze działającej w strukturze Zakładu Pracowni Historii Języka Polskiego. Na jej czele stali najpierw H. Koneczna, a następnie S. Skorupka.

¹¹ Mayenowa (1973: 122) pisała o rezerwie, jaką okazywały sobie obie strony. Rozmowa, według autorki relacji z wizyty, „ujawniła masę niejasności [...] i brak rzeczywistego wspólnego języka wśród dyskutantów”.

¹² Klemensiewicz od 1945 roku pracował w Zakładzie Języka Polskiego UJ. Ostrowska zatrudniona była od 1947 roku w Pracowni Słownika Staropolskiego PAN, a od 1950 roku dołączyła też do Zakładu Języka Polskiego w krakowskiej uczelni. Milewski otrzymał etat w Katedrze Językoznawstwa Ogólnego UJ (zob. Godyń 2000: 632; Bednarczuk 2000: 614; Rak 2016: 9).

stytucjonalizowania na tej uczelni poszukiwań stylistycznych można mówić od 1949 roku. Zainaugurowano wtedy w porozumieniu z IBL pracownię leksykograficzną przygotowującą *Słownik polszczyzny XVI wieku*. Kierował nią Witold Taszycki (Czachowska i in. 1988: 35). W drugiej połowie lat 50. XX wieku na krakowskim uniwersytecie z inicjatywy Marii Dłuskiej, która osiadła w stolicy Małopolski w 1950 roku, powstał Zakład Stylistyki, Wersyfikacji i Nauk Pomocniczych (Balbus 2000: 546).

Po ustaniu działań wojennych dość szybko rozpoczęła się w kraju budowa innych ośrodków refleksji nad stylem. Proces ten po części wywołały korekty mapy politycznej Europy Wschodniej. Wymusiły one zmianę miejsca pracy wielu polskich uczonych. W wypadku osób wcześniej bliżej zainteresowanych stylistyką relokacja taka dotknęła przede wszystkim Stefanię Skwarczyńską, Konrada Górskiego i Halinę Turską. Pierwsza opuściła Lwów i osiedliła się w Łodzi. Dwoje kolejnych badaczy trafiło z Wilna do Torunia. W efekcie tych przenosin zawiązały się w wymienionych miastach, tj. w Łodzi i Toruniu, odrębne zespoły stylistyczne (np. Kola 2010: 273; Gazda 1998).

W Toruniu w nowo utworzonym uniwersytecie dla wzrostu stylistyki z pewnością największe zasługi położyła Halina Turska. Wiele energii poświęciła językowi pisarzy, zwłaszcza Mickiewicza (Skubalanka 1979: 357). Co równie ważne, kwestiami języka artystycznego potrafiła zaciekać kilku adeptów polonistyki toruńskiej (np. Teresę Skubalanek, Stanisława Bąbę, Aleksandrę Krupiankę, Krystynę Kallas). Pogląd, że Toruń stał się rozpoznawalnym miejscem badań stylistycznych, uprawomocnia dodatkowo posadowienie w 1950 roku w jego murach podporządkowanej IBL pracowni leksykograficznej *Słownika polszczyzny XVI wieku* (Czachowska i in. 1988: 35). W pierwszym okresie nadzorował ją Stefan Hrabec¹³, następnie zaś Franciszek Peplowski. Oryginalną inicjatywą obu uczonych, rozwijaną w Toruniu, a później też w Łodzi, był *Słownik języka Adama Mickiewicza*. Dyskusje nad nim trwały od 1947 roku (Nowak 1965: 600)¹⁴.

Początki konsekwentnej pracy nad problemami stylistycznymi w Łodzi łączyć należy ze Stefanią Skwarczyńską. Miała ona kontakty z tym miastem już w latach 30. XX wieku. W 1945 roku utworzyła na Uniwersytecie Łódzkim

¹³ Hrabec przybył do Torunia w 1945 roku. Wcześniej pracował na Uniwersytecie Lwowskim. W 1952 roku został przeniesiony na Uniwersytet Łódzki (Umińska-Tytoń 1999: 111).

¹⁴ Opiekę nad dziełem sprawował IBL. W 1954 roku zawiązał się komitet redakcyjny *Słownika* (Czachowska i in. 1988: 93). Kolejne jego tomy wychodziły w latach 1962–1983.

Katedrę Teorii Literatury (Zatora 2015: 150). Choć placówka podejmowała głównie kwestie literaturoznawcze, to jednak w jej studiach, właśnie dzięki Skwarczyńskiej, często uwidaczniały się też wątki stylistycznojęzykowe. Ten złożony charakter dociekań Katedry potwierdził wydany przez Skwarczyńską w 1954 roku dwutomowy *Wstęp do nauki o literaturze*¹⁵.

Działalność łódzkiej Katedry Teorii Literatury z przyczyn politycznych była w latach 1951–1958 zawieszona. Osoby w niej zatrudnione przeniesiono do Katedry Literatury Polskiej Uniwersytetu Łódzkiego (Gazda 1988: 308). Aczkolwiek Łódź pozostała nadal znaczącym ośrodkiem myśli stylistycznej. Pojawiała się ona w pracach nie tylko Skwarczyńskiej, ale także Andrzeja Boleskiego, Zofii Gosiewskiej, Bolesława Kielskiego (Umińska-Tytoń 1999). Od 1952 roku grono to zasilili przybyli z Torunia Stefan Hrabec, który utworzył w Łodzi pracownię współredagującą *Słownik języka Adama Mickiewicza* (Czachowska i in. 1988: 93).

Istotne osiągnięcia na zajmującym nas polu odnotowano wreszcie po 1945 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Teksty stylistyczne wychodziły wówczas spod pióra zatrudnionych na KUL Mariana Nagnajewicza, Wojciecha Górnego i Ludmiły Morawskiej¹⁶. W latach 1945–1950 stylistykę na lubelskiej uczelni uprawiała głównie wszelako Maria Dłuska, która podjęła badania nad budową wiersza (Klimaj, Makarski 1969; Starnawski 2005)¹⁷. Najważniejszym dziełem autorki z tego okresu są dwa tomy studiów poświęconych wersyfikacji (Dłuska 1948–1950).

W innych ośrodkach anonsowaną dyscyplinę zauważano w rozpatrywanym czasie w mniejszym stopniu. We Wrocławiu i Poznaniu dużą aktywność wykazywały włączone w strukturę IBL pracownice *Słownika polszczyzny XVI wieku*¹⁸. Okazjonalnie przedstawiciele funkcjonujących w obu miastach uni-

¹⁵ Kwestie stylu poruszane są w tomie drugim wydawnictwa. W 1965 roku ukazał się tom trzeci *Wstępu*. Był on poświęcony genologii. O jej związkach ze stylistyką pisała Skwarczyńska już w 1947 roku w tekście *Geneza i rozwój rodzajów literackich*. Studia genologiczne, twierdziła, otwierają „wspólny obszar między badaniami językowymi a badaniami teorii literatury” (Skwarczyńska 1947: 55).

¹⁶ Po wojnie na KUL pracowali też inni badacze uprawiający refleksję nad stylem. Z językoznawców był to T. Milewski (od 1946 roku wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim, zarazem do 1950 roku prowadził zajęcia na uczelni lubelskiej), natomiast z literaturoznawców J. Kleiner (Czajkowska 2010: 67).

¹⁷ Do grona uczniów M. Dłuskiej w powojennym Lublinie należeli znani później badacze: L. Pszczołowska, Z. Kopczyńska, S. Sawicki czy M. Jasińska-Wojtkowska (Starnawski 1982: 150).

¹⁸ Kierowali nimi W. Kuraszkiewicz (Poznań) i S. Rospond (Wrocław). Początkowo we wszystkich pracowniach redagujących *Słownik* zatrudnionych było kilkadziesiąt osób (Hrabec 1966: VI).

wersytetów drukowali ponadto pojedyncze artykuły stylistyczne. Mowa głównie o Jerzym Kowalskim, Stanisławie Rospondzie (Wrocław) i Władysławie Kuraskiewicz (Poznań).

4. Sytuacja poznawcza w stylistyce w latach 1949–1959

Stosunek do badań stylistycznych po 1948 roku był w Polsce nadal niejednoznaczny. Co prawda dostrzec można wtedy oznaki wzrostu zainteresowań stylistyką (utworzono zatem w kraju sieć wspomnianych nowych ośrodków uprawiających dyscyplinę), to jednak wraz z potężniejącym od 1949 roku terrorem politycznym pojawiły się opinie posądzające jej rzeczników o szkodliwy formalizm (Skubalanka 1995: 219). Rażących dowodów nacisku ideologicznego w państwach leżących po wojnie w strefie wpływów radzieckich nie brakowało. W Czechosłowacji zmuszono np. Jana Mukařovskiego, współtwórcę stylistyki funkcjonalnej, do odwołania swych podstawowych tez (Gierowski 2014: 64). W Polsce w tym samym czasie także formułowano postulaty żądające rozliczeń z „nauką burżuazyjną”. Spotkaniem, na którym oficjalnie została przyjęta postawa marksistowska w badaniach literackich i językowych, był zorganizowany w maju 1950 roku Ogólnokrajowy Zjazd Polonistów (Gierowski 2013: 136; Ryż 2013: 66)¹⁹.

Na szczęście światopoglądowe obostrzenia nie wystąpiły nad Wisłą z taką siłą, jak w przywołanej Czechosłowacji. Nie udało się więc w Polsce zahamować prac dotyczących spraw stylu. Argumentów za ich postępow dostarczyła toczona w pierwszej połowie lat 50. XX wieku debata metodologiczna o pozycji stylistyki wśród innych dyscyplin lingwistycznych. W latach 1949–1956 ogłoszono wiele rozpraw o tych korelacjach. W całym kraju środowisko przystąpiło we wskazanym okresie do drugiej fazy (o wcześniejszej, z lat 1945–1948, pisaliśmy wyżej) powojennej dyskusji stylistycznej.

Część ze składających się na nią wystąpień miała ambicje syntezujące (np. Mayenowa 1950b, 1954; Skorupka 1950; Dłuska 1951; Klemensiewicz 1951a, 1956a; Milewski 1956; Budzyk 1956), część kwestie ogólne łączyła z materią idiolektalną, tj. zawierała eksplikację wybranych tekstów lub opis pewnych fragmentów dorobku autorskiego należącego do konkretnej odmiany

¹⁹ Głównym protagonistą na Zjeździe okazał się Stefan Żółkiewski. Przed marksistowską polonistyką – wyrokował – „stoi jasne i pilne zadanie bojowe partyjnej krytyki metodologicznej” (Żółkiewski 1950: 309).

stylowej polszczyzny (np. Klemensiewicz 1951b; Kurkowska 1951; Ostrowska 1953; Górski 1955). Inspirująco na odnotowany dialog oddziaływała trwająca równolegle wymiana zdań stylistyków w Związku Radzieckim. W 1956 roku wyszła w Polsce antologia pt. *O problemach stylistyki* opracowana przez Andrzeja Bogusławskiego, zbierająca reprezentatywne ustalenia rosyjskich uczonych o bieżących dylematach dyscypliny²⁰.

Jaki obraz wyłaniał się ze złożonych deklaracji? W dalszym ciągu powtarzano wyrażany wcześniej sceptycyzm co do odrębności stylistyki. Jeszcze w 1955 roku Mayenowa (1955: 487) pisała np.: „Charakterystyka stylistyczna poszczególnych kierunków i postaci twórczych jest, o ile wiem, zagadnieniem całkowicie pustym. [...] Wszystko tu jest do zrobienia”²¹. Spór powoli jednak ewoluował. W 1956 roku ukazały się dwa ważne teksty: Kazimierza Budzyka *Rozwój języka a kształtowanie się stylów piśmiennictwa oraz niektórych form artystycznych literatury pięknej* i Tadeusza Milewskiego *Zasady analizy stylistycznej tekstu*. Wbrew Mayenowej demonstrowały one orientację bardziej podmiotową. Budzyk (zob. 1956: 100) wiązał obszar stylistyki z poczynaniami zmierzającymi do rekonstrukcji prawideł językowego przekazu. Jej rozwój, tłumaczył, obrał wyraźny kurs „na lingwistykę”. Proklamował również autonomię stylistyki. Nie da się zaprzeczyć, twierdził, że choć stanowi ona segment językoznawstwa, to jednak należy do niego „jakoś inaczej niż fonetyka i fonologia, fleksja czy inne działy gramatyki” (Budzyk 1956: 96). Za Winogradowem (1956) stylistykę kojarzył Budzyk z nauką o specyficznych zjawiskach mowy. Koncentrował przy tym wyjątkową uwagę na fenomenie funkcjonalnej dyferencjacji języka.

O postępującej w Polsce od 1949 roku emancypacji stylistyki przekonują toczzone wtenczas spory dotyczące jej granic. Intrygują dwie takie polemiki. Jedna odnosiła się do stylizacji językowej (np. Rzeuska 1952; Nitsch 1952; zob. Handke 1977: 194; Dubisz 1986: 101), druga – do wersyfikacji, głównie zaś poświęcona była sylabotonizmowi (np. Budzyk 1955; Dłuska 1957). W oma-

²⁰ W tomie mocno dowartościowano Wiktora Winogradowa. Dodajmy, że w czerwcu 1954 roku Winogradow wygłosił w IBL referat na temat języka artystycznego (zob. Winogradow 1954). Poglądy autora cieszyły się dużym uznaniem, polemizował on bowiem z hasłami ścisłego formalizmu (np. Pomorska 1963).

²¹ Wiele o stosunku do stylistyki po 1945 roku mówi artykuł Klemensiewicza pt. *Dorobek językoznawstwa polonistycznego w dziesięciolecie Polski Ludowej* (1955). Badacz nie wydzielił dyscypliny jako samodzielnego obszaru wiedzy. Wątki, które można z nią powiązać, rozpatrzył w trakcie opisu innych działów lingwistyki.

wianych dysputach widać wzrastającą aprobatę strukturalizmu. Sugestywnie poświadczyła to Maria Dłuska (1951: 409), kiedy studiowała węzłowe dziedziny wersyfikacji. Badając jakiś wiersz, dążyć trzeba, instruowała, „do zdania sobie sprawy, co w tym wierszu jest prozodyjną koniecznością, a co wyborem pomiędzy nasuwanych przez język prozodyjnych możliwości”.

Najwyraźniej chyba o autonomii dyscypliny pisał w komentowanym okresie Milewski (1956: 13). Stylistyka według niego to nie tylko samodzielny obszar wiedzy, ale też jedna z „najstarszych nauk humanistycznych”. Konfrontując tę naukę ogólnie z językoznawstwem, Milewski (1956: 12) tak widział pole jej oglądu: „Językoznawstwo analizuje abstrakcyjny system języka [...], stylistyka [...] bada to wszystko w tekście, co nie jest reprodukcją społecznych norm [...], lecz wkładem indywidualnych przeżyć i pracy autora”. Z cytowanego artykułu wynika wszelako, że style ulegają petryfikacji. Naukowiec mechanizm ten mógł zaobserwować, rozeznając zagadki starożytnej retoryki (Milewski 1949)²². Być może pod jej wpływem proponował, aby „oprzec się [w badaniach] na pewnej typologii stylów” (zob. Milewski 1956: 28). Niemniej wiedza Milewskiego o ich podziałach odbiegała od opartej na strukturalizmie teorii odmian funkcjonalnych języka²³.

Tę ostatnią teorię polska myśl stylistyczna zaczęła planowo dowartościowywać na początku lat 50. XX stulecia (por. np. Sławiński 1985: 410; Kurkowska 1991: 109)²⁴. Niewątpliwie przyspieszyło to uniezależnienie się stylistyki. Potrzebę refleksji nad stylami funkcjonalnymi równocześnie zasugerowały dwie osoby – współtwórczyni IBL Maria R. Mayenowa (np. 1953/1962, 1954) oraz czołowy przedstawiciel lingwistyki krakowskiej Zenon Klemensiewicz (np. 1953/1961, 1956). Bliski był im zarazem historyzm, tzn. przedmiotem analiz uczynili dawną twórczość literacką (por. np. Kurkowska 1991; Mać-

²² W okresie powojennym dostrzec można duże zainteresowanie stylistyką antyczną (zob. np. Augustyniak 1957; Nagnajewicz 1958; Sinko [oprac.] 1951; Madyda [oprac.] 1953).

²³ Milewski (1956: 29) wydzielił teksty stylowo harmonijne i dysharmonijne. Teksty harmonijne, pisał, „możemy sklasyfikować ze względu na funkcje”. Za Karolem Bühlerem wyróżnił autor funkcje mowy ekspresywną, impresywną i symboliczną. W triadzie tej widział element porządkujący całe piśmiennictwo.

²⁴ W dobie powojennej – argumentowała H. Kurkowska (1991: 109) – uwagę badaczy przyciągały głównie „społeczne style funkcjonalne. Wyróżnienie podstawowych stylów i ich opis uważa się [wtedy] za jedno z naczelných zadań stylistyki”. Podobnie rzecz widział J. Sławiński (1985: 410): „W okresie powojennym rozwinęły się – nieznane przedtem – badania nad stylistycznym rozwarstwieniem języka polskiego”.

kowiak 2007)²⁵. Style użytkowe nie wzbudzały na razie większej ciekawości, choć z wolna ruszały prace usiłujące wytyczyć ramy zjawisk o nacechowaniu potocznym (zob. np. Iwanowa-Perczyńska 1958; Skorupka 1958). Za udany przejaw analizy podążającej tym tropem ocenić się godzi studia Haliny Konecznej, która poddała metodycznemu rozpoznaniu składnię pamiętnika Jana Chryzostoma Paska (Koneczna 1956–1957). Wątki stylistyczne odnajdujemy także w wypowiedziach Franciszka Peplowskiego (1959, 1961) o publicystyce.

Mayenowa w publikacji *W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny* (1953/1962: 27) wysunęła postulat, aby język literacki widzieć „jako system stylów zmiennych, rozwijających się w czasie”. Przechodząc do konkretnych, dodała, że trudno np. „zinterpretować [dzieło] Kochanowskiego bez wiedzy o tym, na jakim systemie, względnie na jakich systemach stylistycznych języka ogólnoliterackiego oparł się poeta” (Mayenowa 1953/1962: 29). Podobne sądy korespondowały z tezami toczonej po II wojnie światowej debaty w Związku Radzieckim (np. Winogradow 1956; por. Pawłowski 1976: 45). Co ważne, odegrały one rolę fundamentów położonych pod zasady wydzielenia dwóch typów stylistyki – lingwistycznej (zainteresowanej odmianami stylowymi języka ogólnego) oraz literaturoznawczej (prezentującej style indywidualno-literackie) (zob. np. Klemensiewicz 1956a: 99; Mayenowa 1954: 127)²⁶.

Na rozwój w Polsce zapatrywań stylistycznych pozytywny wpływ wywarły dwie sesje – w październiku 1953 roku obradowano nad epoką renesansu; natomiast w grudniu 1955 roku omówiono dorobek Mickiewicza (zob. Kurkowska 1953; Klemensiewicz 1956b). Uczestnicy zjazdów dotykali problemów szczegółowych, ale pewne wygłoszone na spotkaniach referaty zawierały także czytelne motywy teoretyczne²⁷. Klemensiewicz (1956b: 648) oświadczył nawet, że przedłożone na sesji mickiewiczowskiej wnioski to „pierwsze wybitniejsze przejawy polskiej stylistyki lingwistycznej”.

²⁵ Ogłoszone w tych latach niektóre analizy materiałowe stały się prawdziwymi wzorcami pracy interpretacyjnej. Chodzi przykładowo o rozprawy E. Ostrowskiej (1953), S. Rosponda (1953/1961) czy H. Turskiej (1959).

²⁶ Podział ten można rozumieć także inaczej. Jego autorem jest Charles Bally. Według szwajcarskiego badacza „stylistyka językoznawcza zajmuje się ekspresją należącą do systemu języka. [...]. Stylistykę literacką natomiast interesuje ekspresja rozpatrywana jako osiągnięcie artystyczne jednostki” (Ruszkowski 2000: 418).

²⁷ Przedstawione na obu spotkaniach treści ukazały się drukiem, zob.: *Odrodzenie w Polsce*, t. III: *Historia języka*, cz. 1–2, red. M.R. Mayenowa, Z. Klemensiewicz, Warszawa 1960–1962; *O języku Adama Mickiewicza. Studia*, red. Z. Klemensiewicz, Wrocław 1959.

Innym czynnikiem stymulującym po roku 1949 jej rozbudowę okazała się dyskusja o genezie języka standardowego. Główne argumenty za odpowiednimi stanowiskami podano oczywiście znacznie wcześniej. Po wojnie polemika wkroczyła wszakże w kolejną fazę (por. Dunaj 2021: 13). Zupełnie nowym aspektem w tych intelektualnych zmaganiach były próby opisu całościowej wewnętrznej dyferencjacji polszczyzny. Na wstępie głos o potencjalnych konfiguracjach jej odmian zabrali Klemensiewicz (1953/1961) i Urbańczyk (1956). Obaj wśród wskazanych klas typologicznych pomieścili też warianty sytuacyjno-komunikacyjne mowy. Tym samym usankcjonowali podmiotowość stylistyki funkcjonalnej.

Aby w pełni zarysować status omawianej dyscypliny w latach 1949–1959, musimy na koniec przypomnieć o innowacyjnych treściach zaistniałych w rozumowaniu stylistycznym w dobie popaździernikowej odwilży. Wstrząs polityczny z roku 1956 zaowocował wieloma nowymi tendencjami w humanistyce. Z atrakcyjną propozycją wyszedł wtedy, przedwcześnie zmarły w 1961 roku, Wojciech Górny (1960, 1961/1987). Badał on prawa stylistyczno-składnikowe utworów. Sięgając do Klemensiewicza, stworzył oryginalną definicję stylu i bardzo świadomie odwołał się do pojęcia tekstu²⁸. W efekcie Górny wyodrębnił trzy stylistyki – językoznawczą, tekstu i literacką. Ich wzajemne zależności nakreślił w sposób następujący:

Celem stylistyki językoznawczej byłaby analiza składników tekstu i rozpoznawanie zwyczajów językowych, z których one zostały zapożyczone (tzw. „stylów językowych”). Stylistyka tekstu (także oparta na kompetencjach lingwistycznych) dokonywałaby syntezy tych danych w odniesieniu do budowy całościowej tekstu. Stylistyka literacka musi zestawiać wszystkie te dane [...] i dać ich funkcjonalną interpretację (Górny 1961/1987: 62).

Cechą dyskusji stylistycznych po upadku stalinizmu jest otwartość na poglądy obce. Już w październiku 1956 roku IBL uruchomił cykl spotkań szkoleniowych dla pracowników nauki „w zakresie osiągnięć współczesnej wiedzy o literaturze na Zachodzie” (Czachowska i in. 1988: 116), w następnych zaś latach Mayenowa prowadziła wykłady z europejskich doktryn stylistycznych

²⁸ Najbardziej interesujące prace autora, choć ogłoszone na początku lat 60. XX wieku, zostały zredagowane wcześniej. Łączyć je należy z tendencjami badawczymi zauważalnymi w polskiej stylistyce po zmianach październikowych w 1956 roku (por. Papierkowski 1962). Przywołując pojęcie tekstu, Górny czerpał wzorce m.in. ze stylistyki rosyjskiej. „Teoria tekstu wyłoniła się [tam] na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych [XX wieku] jako peryferyjne i pochodne odgałęzienie studiów syntaktycznych i stylistycznych” (Gindin 2017: 11–12).

XX wieku (Gorczyński 2009: 169). Kilkakrotnie w tym czasie odwiedził Polskę Roman Jakobson. Idee zawarte przez badacza w prelekcji *Lingwistyka a poetyka* wygłoszonej w Krynicy w październiku 1958 roku, powtórzone niebawem w „Pamiętniku Literackim” w rozprawie pt. *Poetyka w świetle językoznawstwa* (1960), na długo stały się dla polskich stylistyków znaczącym wzorcem. Po 1956 roku odkryli oni także inne metody eksploracji. Na ich listę trafiła m.in. procedura wykorzystująca instrumentarium matematyczne. Kwestię jego przydatności zreferował we wrześniu 1958 roku na sympozjum w Nieborowie Pierre Guiraud (Czachowska i in. 1988: 138). Rodzimi autorzy szybko zaaprobowali tezy gościa (np. Kuraszkiewicz 1958; Morawska 1959).

Imprezą, którą można ocenić jako podsumowanie procesu umiędzynarodawiania pod koniec lat 50. XX wieku polskiej myśli stylistycznej, była zorganizowana przez IBL w sierpniu 1960 roku duża konferencja poświęcona poetyce. Przygotowali ją Mayenowa i Jakobson. Obrady trwały aż dziewięć dni i zgromadziły osoby z dwunastu krajów (por. Czachowska i in. 1988: 160; Ulicka 2021: 268). Występujący dużo mówili o związkach poetyki i lingwistyki oraz o sposobach badań łączących obie te dziedziny²⁹.

5. Pierwsza synteza

Obserwowana po 1945 roku intensywna wymiana poglądów odnoszących się do stylu, podejmowane wtedy analizy stylistyczne konkretnych tekstów oraz prace leksykograficzne (głównie nad *Słownikiem polszczyzny XVI wieku*), celowo uwydatniające stylistyczną waloryzację zebranych wyrazów, to bezsporne dowody, że sytuacja poznawcza w obrębie prezentowanej dziedziny wiedzy konsekwentnie się poprawiała. Zestawione inicjatywy zachęcały do podsumowań. Budowały również podwaliny pod zamysły zredagowania syntezy stylistycznej. Ambicje te zdają się potwierdzać ogłoszone w interesującym nas czasie publikacje teoretyczne (zob. np. Skwarczyńska 1954) bądź publikacje obrazujące warsztat określonych pisarzy (zob. np. Rospond 1953/1961; Górską 1959).

Ukoronowaniem wzmiankowanych tendencji generalizujących była książka *Stylistyka polska. Zarys* pióra Haliny Kurkowskiej i Stanisława Skorupki (1959/2001). Jej autorzy pracowali na Uniwersytecie Warszawskim. Informacja

²⁹ Dyskutanci podkreślali zdolność „metod lingwistycznych do pełnej analizy dzieła literackiego”. Zauważyli również, że możliwa jest całościowa interpretacja „utworu w oparciu o kategorie lingwistyczne” (Kopczyńska, Pszczółowska 1960: 526).

ta zasługuje na komentarz, należało bowiem oczekiwać, że podobne dzieło powstanie najpierw w IBL. Wątki stylistyczne zajmowały przecież okazałe miejsce w poczynaniach rzeczonoego ośrodka. Natomiast w deklaracje o celach placówki często wplatano czytelne oświadczenia wskazujące na potrzebę rekapitulacji prowadzonych przez nią działań³⁰.

Stylistyka miała mocne fundamenty koncepcyjne. Wcześniej jej twórcy wydali artykuły, które zarówno omawiały barwę stylistyczną wybranych kręgów leksyki czy frazeologii, jak i referowały tematy przekrojowe (dotykające stylów indywidualnych bądź typowych) (zob. np. Kurkowska 1951, 1957; Skorupka 1950, 1958). Odniesieniem do tych wystąpień były tezy uznawane po wojnie za standardowe. Rozpatrywana książka czerpała jednakowoż inspirację przede wszystkim z dwóch źródeł: po pierwsze – ze stylistyki środków związanej z obiegowymi opiniami o wymowie normatywnej i z myślą Charles’a Bally’ego; po drugie – ze stylistyki funkcjonalnej (por. Handke 1977: 190). Synteza przybrała kształt wykładu akademickiego, a Skorupka tak precyzował ostateczny cel tekstu:

[...] zdecydowaliśmy, że nasza „Stylistyka” będzie podręcznikiem uniwersyteckim i powinna nawiązywać do tradycji opracowań stylistyki, będzie to [...] stylistyka opracowana ze stanowiska językoznawczego [...]. Ustaliliśmy, że zasadniczy układ powinien zawierać w części I opis elementów stylu, w części II opis głównych odmian stylowych języka (Skorupka 1985: 287).

W cytacie zmanifestowano edukacyjny wymiar dzieła i chęć sięgnięcia do istniejącej tradycji mówienia o stylu. W dalszym fragmencie wywodu badacz zaakcentował rolę postawy normatywnej. Wyeksponowane w książce treści poprawnościowe stały się zresztą powodem do reprimendy ze strony Mayenowej (zob. 1960: 317)³¹.

Negowała ona też poglądy autorów *Stylistyki* na innym polu. Rzecz dotyczyła wskazania materiału konstytuującego styl. Twórcy syntezy tłumaczyli,

³⁰ Jedną z dróg mającą do tego doprowadzić było przyjęcie hasła interdyscyplinarności. Dla przykładu w artykule podsumowującym ćwierćwiecze pracy IBL Żółkiewski (1973: 22) podkreślił: „Instytut stał się ośrodkiem szerokiej współpracy polonistów, językoznawców, historyków, historyków sztuki, filozofów z całego kraju. Dokumentują to liczne coroczne konferencje i zbiorowe księgi ich referatów”.

³¹ O przyganach tych wspominała Kurkowska (1991: 115). Krytycy – tłumaczyła – zarzucali podręcznikowi „brak konsekwencji, wynikający z chęci pogodzenia stanowiska opisowego z postawą normatywną”. Autorzy *Stylistyki* sami widzieli wskazany problem. Ze sprawą normatywności książki – czytamy we wstępie do syntezy – wiąże się wszelako jej praktyczna rola. *Stylistyka* bowiem „uczy dobrze mówić i pisać” (Kurkowska, Skorupka 1959/2001: 16).

że nie każdy element języka nadaje „wypowiedzi określone cechy stylowe” (Kurkowska, Skorupka 1959/2001: 17). Ich zdaniem rozstrzygające bywają te środki, które wykazują niepowседневną efektywność funkcjonalną. Z kolei wedle Mayenowej (1960: 319) „wszystkie formy językowe są ważne z punktu widzenia charakterystyki systemu stylistycznego”. Dyskutanci sformułowali więc przeciwstawne narracje o strukturze dowolnego przekazu – dyferencjalną (uwypuklającą w stylu tylko składniki różnicujące) i pozytywną (nosicielem stylu jest tu to, co funkcjonalne, choćby nawet nie miało potencjału różnicującego) (por. Bartmiński 1991: 12).

Ogólnie werdykt recenzentów w sprawie książki okazał się korzystny. Wydawnictwo zyskało trwałą pozycję w polskiej nauce o stylu. Dowodem, że podręcznik wzbudzał niesłabnącą ciekawość, były jego cztery reedycje (1964, 1966, 1974, 2001). Wspomogły one proces dojrzewania stylistyki. Zasluga Skorupki i Kurkowskiej polegała na zweryfikowaniu dotychczasowej wiedzy z jej zakresu i na pionierskim trudzie zgromadzenia podstawowych uwag o naczelnym stylach funkcjonalnych aktualnej polszczyzny³². Z tej racji kompendium nieprzerwanie pełni funkcję tła, które zwiększa szansę, aby odpowiednio głęboko wniknąć w rozmaite zjawiska stylowe lub lepiej ocenić pojawiające się w Polsce nowe syntezы stylistyczne (por. Gajda 2001: I).

6. Zakończenie

Lata 1945–1959 stanowiły wyrazisty, mający własną dynamikę, ważny etap w historii polskiej stylistyki językoznawczej. Po tragicznych doświadczeniach II wojny światowej w dużym stopniu trzeba było potencjał dyscypliny budować na nowo. Dokładny ogląd tych wysiłków uwierzytelnia jednak przypuszczenie, że przebiegały one dość sprawnie. Stało się tak, ponieważ analizowany czas to okres, w którym kilku debiutujących przed 1939 rokiem badaczy stylu weszło w fazę wyjątkowo energicznej działalności (jej efekty dostrzegamy na płaszczyźnie i merytorycznej, i organizacyjnej). Trzon tej grupy z pewnością współtworzyli: Kazimierz Budzyk, Zenon Klemensiewicz, Halina Turska,

³² Ich opisy stworzył S. Skorupka (Kurkowska, Skorupka 1959/2001: 8). We wspomnieniach autor podkreślił jednak zainteresowanie odmianami funkcjonalnymi języka także H. Kurkowskiej (Skorupka 1985: 288–289). Należy więc domniemywać, że obrazy interesujących nas stylów zostały ostatecznie sporządzone wspólnie.

Maria R. Mayenowa, Maria Dłuska, Stefania Skwarczyńska, Konrad Górski, Halina Kurkowska czy Stanisław Skorupka.

Inicjatywy zgłaszane przez wymienionych (oraz – co oczywiste – także innych) autorów zmierzały w rozpatrywanym piętnastoleciu do osiągnięcia kilku co najmniej celów. Chodziło głównie o: 1) definitywne potwierdzenie emancypacji stylistyki względem innych subdyscyplin językoznawstwa, 2) odtworzenie sieci instytucji naukowych zajmujących się stylem, 3) sprecyzowanie związanych z nim najpilniejszych planów badawczych. W obrębie tych ostatnich należy zwłaszcza odnotować żywą refleksję nad wariantami funkcjonalnymi języka i nacechowaną piętnem stylistycznym pracą nad leksyką, która po latach zaowocowała drukiem monumentalnych słowników języka Mickiewicza i polszczyzny XVI wieku.

Dodajmy na koniec, że znamiennej właściwością realizowanych w Polsce tuż po zakończeniu wojny studiów nad stylem była ich daleko posunięta instytucjonalizacja. Trudno jednoznacznie zaopiniować to zjawisko. Częściowo da się dla niego odszukać uzasadnienia teoretyczne. Hasła rozwoju działań zbiorowych wielokrotnie awizował IBL. Dzięki nim uruchomione zostały przywołane wyżej programy badań leksykograficznych. Ponawiane szczególnie w latach 1949–1956 apele, aby w humanistyce pracować zespołowo, łączyć też wypada wszelako z narastającą wówczas chęcią administracyjnej kontroli państwa nad nauką. Nie rozwijając tego wątku, stwierdźmy tylko, że po 1959 roku zbliżone myśli o ponadindywidualnych przedsięwzięciach nigdy już nie były formułowane wśród polskich stylistyków z taką mocą.

Literatura

- Augustyniak K., 1957, Powstanie i rozwój starożytnej teorii stylów literackich, „*Meander*”, R. XII, nr 2, s. 43–55.
- Balbus S., 2000, Maria Dłuska (1900–1992). – *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Filologicznego*, red. J. Michalik, W. Walecki, Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 537–560.
- Bartmiński J., 1991, Styl potoczny jako centrum systemu stylowego języka, „*Poradnik Językowy*”, z. 1–2, s. 10–22.
- Bednarczuk L., 2000, Tadeusz Milewski (1906–1966). – *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Filologicznego*, red. J. Michalik, W. Walecki, Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 613–618.

- Biniewicz J., 1991, *Stylistyka polska w latach 1965–1990. – Synteza w stylistyce słowiańskiej*, red. S. Gajda, Opole: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, s. 191–198.
- Bogołębska B., 1996, *Tradycje retoryczne w stylistyce polskiej. Narodziny dyscypliny*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Bogołębska B., 2006, *Konteksty stylistyczne i retoryczne*, Łódź: Wydawnictwo „Piktor”.
- Bogusławski A. (red.), 1956, *O problemach stylistyki*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Budzyk K., 1946, Zarys dziejów stylistyki teoretycznej w Polsce. – *Stylistyka teoretyczna w Polsce*, red. K. Budzyk, Warszawa–Łódź: Książka, s. 7–79.
- Budzyk K., 1955, Co to jest polski sylabotonizm?, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLVI, z. 1, s. 123–152.
- Budzyk K., 1956, Rozwój języka a kształtowanie się stylów piśmiennictwa oraz niektórych form artystycznych literatury pięknej, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLVII, z. 1, s. 69–101.
- Czachowska J., Pitera J., Zawadzka J., 1988, Kronika Instytutu Badań Literackich PAN, cz. 1, „*Biuletyn Polonistyczny*”, t. 31, nr 1–2, s. 13–430.
- Czajkowska A., 2010, Romantyzm jako powinność. Lubelska szkoła badań nad literaturą polską I połowy XX wieku, „*Śląskie Prace Filologiczne. Seria Filologia Polska*”, nr 8, s. 67–83.
- Darasz W.J., 2009, Z wersologicznych prac Jerzego Kuryłowicza, „*Język Polski*”, R. LXXXIX, z. 3, s. 161–168.
- Dłuska M., 1948–1950, *Studia z historii i teorii wersyfikacji polskiej*, t. 1–2, Kraków: Prace Komisji Językowej PAU.
- Dłuska M., 1951, Stan i potrzeby badań wersyfikacyjnych w Polsce, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLII, z. 2, s. 406–418.
- Dłuska M., 1957, O naukowość sporu naukowego, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLVIII, z. 3, s. 130–145.
- Dobrzyńska T., 1990, Maria Renata Mayenowa, „*Teksty Drugie*”, nr 2, s. 149–159.
- Dubisz S., 1986, Dialektologia i stylistyka w badaniach tekstu utworu literackiego, „*Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*”, 12, s. 93–106.
- Dunaj B., 2021, *Kształtowanie się polskiego języka literackiego*, Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka.
- Florczak Z., Pszczołowska L. (oprac.), 1957–1958, *Ludzie oświecenia o języku i stylu*, t. I–III, red. M.R. Mayenowa, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Gajda S., 2001, *Stylistyka polska i stylistyka w Polsce. – H. Kurkowska, S. Skorupka, Stylistyka polska. Zarys*, wyd. V, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. I–IX.
- Gajda S., 2003, Współczesna stylistyka polska, „*Stylistyka*”, XII, s. 371–385.

- Gazda G., 1988, Profesor Stefania Skwarczyńska (1902–1988), „*Prace Polonistyczne*”, t. XLIV, s. 305–312.
- Gazda G., 1998, O szkole naukowej Stefanii Skwarczyńskiej. – *Rola nauczycieli łódzkich w tworzeniu dziedzictwa kulturowego Łodzi*, red. S. Gała, Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, s. 311–319.
- Gierowski P., 2013, *Struktury historii. O czeskim projekcie dziejów literatury na tle recepcji praskiego strukturalizmu w Polsce*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Gierowski P., 2014, Czeski sen o strukturalizmie II (sytuacja po roku 1948), „*Studia Litteraria Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*”, vol. 9, z. 1, s. 61–75.
- Gindin S.I., 2017, Co wiedziała retoryka o budowie tekstu?, przeł. T. Dobrzyńska, „*Tekst i Dyskurs*”, t. 10, s. 9–39.
- Godyń J., 2000, Ewa Ostrowska (1907–1977). – *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Filologicznego*, red. J. Michalik, W. Walecki, Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 631–636.
- Gorczyński M., 2009, *Prace u podstaw. Polska teoria literatury w latach 1913–1939*, Wrocław: Fundacja na rzecz Nauki Polskiej.
- Górny W., 1960, O stylistycznej interpretacji składni, „*Pamiętnik Literacki*”, R. LI, z. 2, s. 475–500.
- Górny W., 1961/1987, Struktura tekstu na tle struktury języka. – *Problemy teorii literatury*, ser. 1, wyboru prac dokonał H. Markiewicz, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 55–68.
- Górska M., 1959, Znamienne właściwości stylu opowieści biograficznych Wacława Berenta, „*Roczniki Humanistyczne*”, t. VIII, nr 1, s. 215–265.
- Górski K., 1946/1984, Poezja jako wyraz. – *Rozważania teoretyczne. Literatura. Muzyka. Teatr*, Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 13–123.
- Górski K., 1955, Staropolszczyzna w języku Adama Mickiewicza, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLVI, z. 1, s. 153–210.
- Handke K., 1977, Stylistyka. – *Przewodnik po językoznawstwie polskim*, red. K. Handke, E. Rzetelska-Feleszko, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 187–201.
- Hellich A., 2021, Żywa nauka Franciszka Siedleckiego, „*Pamiętnik Literacki*”, R. CXII, z. 1, s. 131–161.
- Hopensztand D., 1937, Mowa pozornie zależna w kontekście „Czarnych skrzydeł”. – *Prace ofiarowane Kazimierzowi Wóycickiemu*, red. M. Kridl, Wilno: Dom Książki Polskiej, s. 371–406.
- Hrabec S., 1966, Historia słownika. – *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 1, red. M.R. Mayenowa, F. Peplowski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. III–VII.

- Iwanowa-Perczyńska N., 1958, Przyczynek do składni gramatycznej i stylistycznej mówionego języka polskiego (na materiale gwary i języka potocznego), *„Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”*, z. XVII, s. 115–125.
- Jakobson R., 1960, Poetyka w świetle językoznawstwa, *„Pamiętnik Literacki”*, R. LI, z. 2, s. 431–473.
- Judycka I., 1983, Halina Koneczna jako organizator badań naukowych, *„Poradnik Językowy”*, z. 2, s. 110–111.
- Kielski B., 1948, Gramatyka a stylistyka (próba klasyfikacji nauk lingwistycznych), *„Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń ŁTN”*, R. II (za 1947), nr 2, s. 93–109.
- Kleiner J., 1946, Pojęcie stylu, *„Zagadnienia Literackie”*, R. X, z. 1, s. 9–12.
- Klimaj Z., Makarski W., 1969, Językoznawstwo w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, *„Roczniki Humanistyczne”*, t. XVII, z. 1, s. 79–99.
- Klemensiewicz Z., 1937, *Składnia opisowa współczesnej polszczyzny kulturalnej*, Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności.
- Klemensiewicz Z., 1946, Jak charakteryzować język osobniczy?, *„Zagadnienia Literackie”*, R. IV, z. 2, s. 43–53.
- Klemensiewicz Z., 1951a, Problematyka składniowej interpretacji stylu, *„Pamiętnik Literacki”*, R. XLI, z. 1, s. 102–157.
- Klemensiewicz Z., 1951b, Szkice gramatycznej charakterystyki poetyckiego języka Słowackiego, *„Język Polski”*, R. XXXI, nr 1, s. 1–14; nr 2, s. 68–75.
- Klemensiewicz Z., 1953/1961, O różnych odmianach współczesnej polszczyzny. – *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 101–156.
- Klemensiewicz Z., 1955, Dorobek językoznawstwa polonistycznego w dziesięcioleciu Polski Ludowej, *„Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”*, z. XIV, s. 35–72.
- Klemensiewicz Z., 1956a, Zagadnienia i założenia historii języka polskiego, *„Pamiętnik Literacki”*, R. XLVII, z. 3, s. 86–137.
- Klemensiewicz Z., 1956b, Językoznawstwo wobec problematyki roku mickiewiczowskiego, *„Pamiętnik Literacki”*, R. XLVII, z. 2, s. 647–654.
- Kola A., 2010, Zwrot dokonany niedopełniony. Z dziejów nowoczesnego literaturoznawstwa polskiego okresu międzywojennego. – *„Zwroty” badawcze w humanistyce. Konteksty poznawcze, kulturowe i społeczno-instytucjonalne*, red. J. Kowalewski, W. Piasek, Olsztyn: Instytut Filozofii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 237–283.
- Koneczna H., 1956–1957, O budowie zadania imćpana Paskowego słów kilkoro, *„Poradnik Językowy”*, 1956, z. 8, s. 283–292; z. 9, s. 345–356; z. 10, s. 385–391; 1957, z. 1, s. 16–22; z. 2, s. 62–75; z. 3, s. 110–125; z. 4, s. 156–164; z. 5, s. 205–212.

- Kopczyńska Z., Pszczółowska L., 1960, Międzynarodowa konferencja poetyki, „*Pamiętnik Literacki*”, R. LI, z. 4, s. 525–532.
- Kowalski J., 1947, Styl i stylistyka, „*Zeszyty Wrocławskie*”, R. 1, nr 3, s. 79–97.
- Kupiszewski W., 1989, Profesor Doktor Stanisław Skorupka, „*Poradnik Językowy*”, z. 1, s. 1–6.
- Kuraszkiewicz W., 1958, Statystyczne badanie słownictwa polskich tekstów XVI wieku, „*Z Polskich Studiów Slawistycznych*”, ser. 1, t. 2, s. 240–257.
- Kurkowska H., 1951, Składnia w utworach Orzeszkowej, „*Poradnik Językowy*”, z. 8, s. 9–13; z. 10, s. 1–7.
- Kurkowska H., 1953, Referaty językoznawcze na sesji „Odrodzenie w Polsce”, „*Poradnik Językowy*”, z. 10, s. 20–27.
- Kurkowska H., 1957, Język publicystyki Sienkiewicza, „*Poradnik Językowy*”, z. 1, s. 1–16.
- Kurkowska H., 1991, Stylistyka polska w latach 1944–1964. – *Poliszczyna ludzi myślących*, wyb. i oprac. H. Jadacka, A. Markowski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 103–127.
- Kurkowska H., Skorupka S., 1959/2001, *Stylistyka polska. Zarys*, wyd. V, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kuryłowicz J., 1947, Język poetycki ze stanowiska lingwistycznego, „*Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*”, t. 2, s. 4–11.
- Maćkowiak K., 2007, Stylistyka historyczna a historia języka – zakres pokrewieństwa, „*Stylistyka*”, XVI, s. 633–648.
- Maćkowiak K., 2011, *Słownik a poezja. Z zagadnień świadomości leksykalno-stylistycznej polskiego oświecenia*, Zielona Góra: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze.
- Maćkowiak K., 2014, Dynamika rozwoju polskiej myśli stylistycznej w latach 1910–1939, „*Poradnik Językowy*”, z. 3, s. 7–21.
- Maćkowiak K., 2019, Rola zbiorowej świadomości językowej w badaniach z zakresu stylistyki historycznej, „*LingVaria*”, R. XIV, nr 2, s. 121–132.
- Maćkowiak K., 2024, Polska refleksja stylistyczna w latach 1945–1948. – *50 lat zielonogórskiej polonistyki. Księga jubileuszowa*, red. I. Pałucka-Czerniak, M. Ruszczyńska, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, s. 257–274.
- Madyda W. (oprac.), 1953, *Trzy stylistyki greckie. Arystoteles – Demetriusz – Dionizjusz*, przeł. i oprac. W. Madyda, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Mayenowa M.R., 1949, Sprawozdanie ze zjazdu Instytutu Badań Literackich, „*Polonistyka*”, R. II, nr 3, s. 56–58.
- Mayenowa M.R., 1950a, Tadeusz Milewski, Zarys językoznawstwa ogólnego [recenzja], „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLI, z. 1, s. 237–243.

- Mayenowa M.R., 1950b, U progu nowych badań nad historią polskiego języka artystycznego, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLI, z. 1, s. 166–183.
- Mayenowa M.R., 1953/1962, W sprawie problematyki stylistycznej staropolszczyzny. – *Odrodzenie w Polsce*, t. 3, cz. 2, red. M.R. Mayenowa, Z. Klemensiewicz, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, s. 26–57.
- Mayenowa M.R., 1954, Propozycje stylistyczne na marginesie radzieckiej dyskusji językoznawczej po artykułach Józefa Stalina, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLV, z. 1, s. 113–140.
- Mayenowa M.R., 1955, Zagadnienia języka i teorii literatury w podręczniku uniwersyteckim historii literatury polskiej, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLVI, z. 2, s. 478–490.
- Mayenowa M.R., 1958, „Słownik polszczyzny XVI-wiecznej” z punktu widzenia potrzeb stylistyki, „*Z Polskich Studiów Slawistycznych*”, ser. 1, t. 1, s. 258–264.
- Mayenowa M.R., 1960, Halina Kurkowska i Stanisław Skorupka, *Stylistyka polska*. Zarys, Warszawa [recenzja], „*Język Polski*”, R. XL, z. 4, s. 317–320.
- Mayenowa M.R., 1973, Zagadnienia stylu i stylistyki w ćwierćwieczu prac IBL, „*Biuletyn Polonistyczny*”, t. 16, nr 49, s. 119–133.
- Milewski T., 1946, Język a literatura, „*Wiedza i Życie*”, R. XV, nr 2, s. 226–237.
- Milewski T., 1947, *Zarys językoznawstwa ogólnego. Część I. Teoria językoznawstwa*, Lublin–Kraków: Nakład i Wydawnictwo Towarzystwa Ludoznawczego.
- Milewski T., 1949, Badania stylistyczne w starożytnej Grecji, „*Wiedza i Życie*”, R. XVIII, nr 4, s. 347–355.
- Milewski T., 1956, Zasady analizy stylistycznej tekstu, „*Polonistyka*”, t. IX, nr 4, s. 10–29.
- Morawska L., 1959, Stylistyka statystyczna. Na marginesie prac P. Guirauda, „*Kwartalnik Neofilologiczny*”, R. VI, z. 1, s. 51–59.
- Nagnajewicz M., 1958, Jasność stylu w rzymskiej teorii retorycznej, „*Meander*”, R. XIII, nr 9, s. 334–351.
- Nitsch K., 1952, Odpowiedź na artykuł Marii Rzeuskiej, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLIII, s. 961–969.
- Nowak Z., 1965, Słownik języka Adama Mickiewicza [...]. Tom 1 (A–Ć) [recenzja], „*Pamiętnik Literacki*”, R. LVI, z. 2, s. 598–612.
- Obrębska-Jabłońska A., 1925, Od archaizmu do nowej formy językowej, „*Język Polski*”, R. X, nr 6, s. 161–170.
- Ostrowska E., 1953, Walka o piękno słowa psalterzowego (Psalterz Kochanowskiego i „Psalterz brzeski”), „*Język Polski*”, R. XXXIII, z. 4, s. 285–317.
- Papierkowski S.K., 1962, Wojciech Górny (1932–1961), „*Pamiętnik Literacki*”, R. LIII, z. 3, s. 129–131.

- Pawłowski E., 1976, O stylistyce lingwistycznej i o stylistyce literackiej, „*Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie*”, z. 58, Prace Językoznawcze, t. III, s. 41–54.
- Peplowski F., 1959, Słownictwo i frazeologia w publicystyce Adama Mickiewicza. – *O języku Adama Mickiewicza. Studia*, red. Z. Klemensiewicz, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 371–436.
- Peplowski F., 1961, *Słownictwo i frazeologia polskiej publicystyki okresu Oświecenia i Romantyzmu*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Pomorska K., 1963, Teoria języka poetyckiego i przedmiot poetyki w tzw. szkole formalnej, „*Pamiętnik Literacki*”, R. LIV, z. 4, s. 391–414.
- Puzynina J., 1985, Profesor Halina Kurkowska jako badacz języka i człowiek, „*Poradnik Językowy*”, z. 5, s. 277–284.
- Rak M., 2016, Językoznawstwo polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim dawniej i dzisiaj, „*LingVaria*”, R. XI, nr 2, s. 7–21.
- Rospond S., 1947, Pisarz i jego słowo, „*Zeszyty Wrocławskie*”, R. 1, nr 1, s. 53–72.
- Rospond S., 1953/1961, *Język i artyzm językowy Jana Kochanowskiego*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Ruszkowski M., 2000, Stylistyka literaturoznawcza – stylistyka językoznawcza (przeгляд stanowisk), „*Stylistyka*”, IX, s. 417–422.
- Ryż B., 2013, *Koncepcja języka teoretycznoliterackiego strukturalistów polskich*, Wrocław: Wydawnictwo Fundacji „Projekt Nauka”.
- Rzeuska M., 1952, O metodę analizy językoznawczej gwary dzieła literackiego, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLIII, z. 3–4, s. 933–960.
- Sinko T. (oprac.), 1951, *Trzy poetyki klasyczne. Arystoteles, Horacy, Pseudo-Longinus*, przekład, wstęp i objaśnienia T. Sinko, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Skorupka S., 1950, Prace leksykograficzne a badania języka i stylu poetyckiego, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLI, z. 2, s. 469–484.
- Skorupka S., 1958, Elementy stylu potocznego, „*Poradnik Językowy*”, z. 8, s. 381–392.
- Skorupka S., 1976, Witold Doroszewski – uczony i człowiek, „*Poradnik Językowy*”, z. 3, s. 110–117.
- Skorupka S., 1985, Prace Profesor Haliny Kurkowskiej z zakresu stylistyki, „*Poradnik Językowy*”, z. 5, s. 285–290.
- Skubalanka T., 1979, Halina Turska (15 X 1901 – 9 I 1979), „*Poradnik Językowy*”, z. 8, s. 357–358.
- Skubalanka T., 1995, *O stylu poetyckim i innych stylach języka*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Skwarczyńska S., 1947, *Z teorii literatury. Cztery rozprawy*, Łódź: Poligrafika.

- Skwarczyńska S., 1954, *Wstęp do nauki o literaturze*, t. 1–2, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Skwarczyńska S., 1965, *Wstęp do nauki o literaturze*, t. 3, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Sławiński J., 1964, Profesor Kazimierz Budzyk, „*Język Polski*”, R. XLIV, z. 3, s. 169–171.
- Sławiński J., 1985, Stylistyka. – *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. II, red. J. Krzyżanowski, Cz. Hernas, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 409–410.
- Starnawski J., 1982, Zdzisława Kopczyńska (1919–1982), „*Roczniki Humanistyczne*”, t. XXX, z. 1, s. 149–157.
- Starnawski J., 2005, Maria Dłuska (1902–1992) i jej lubelska szkoła wersyfikacyjna, „*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*”, sectio FF, vol. XXIII, s. 143–145.
- Stieber Z., 1948, O sprecyzowanie pojęcia stylu (streszczenie), „*Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*”, z. VIII, s. 118–119.
- Turska H., 1959, Język opisów przyrody w *Panu Tadeuszu* wobec tradycji polskiego klasycyzmu. – *O języku Adama Mickiewicza. Studia*, red. Z. Klemensiewicz, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 185–281.
- Ulicka D., 2021, Role społeczne uczonych. Roman Jakobson i Polacy, „*Teksty Drukie*”, nr 2, s. 260–280.
- Ulicka D., Adamiak M. (red.), 2008, *Tradycje polskiej nauki o literaturze. Warszawskie Koło Polonistów po 70 latach*, Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- Umińska-Tytoń E., 1999, Z przeszłości polonistycznego językoznawstwa w Uniwersytecie Łódzkim, „*Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*”, t. 38, s. 105–141.
- Urbańczyk S., 1956, Rozwój języka narodowego. Pojęcia i terminologia. – *Z dziejów powstania języków narodowych i literackich*, red. Z. Stieber, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 9–36.
- Urbańczyk S., 1999, Wyjątki ze wspomnień, „*Język Polski*”, R. LXXIX, z. 3, s. 162–176.
- Winogradow W., 1954, O języku utworu artystycznego, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLV, s. 545–555.
- Winogradow W., 1956, Wyniki dyskusji nad zagadnieniami stylistyki, przeł. A. Bogusławski. – *O problemach stylistyki*, red. A. Bogusławski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 183–217.
- Wróblewski B., 1948, *Język prawny i prawniczy*, Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności.

- Zatora A., 2015, Co winno być przeczytane. 70 lat Katedry Teorii Literatury (1945–2015), „*Zagadnienia Rodzajów Literackich*”, t. LVIII, z. 2, s. 149–154.
- Żółkiewski S., 1947, Kilka praktycznych propozycji, „*Kuźnica*”, nr 41, s. 2–3.
- Żółkiewski S., 1950, Na marginesie Zjazdu Polonistów, „*Pamiętnik Literacki*”, R. XLI, z. 2, s. 308–328.
- Żółkiewski S., 1951, *Badania nad literaturą polską. Dorobek, stan i potrzeby*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Żółkiewski S., 1973, Z historii IBL, „*Biuletyn Polonistyczny*”, t. 16, nr 49, s. 15–24.

Stylistic reflection in Poland in the years 1945–1959

This article discusses an important, though still insufficiently discussed, stage in the history of Polish stylistic thought. It spans the period from the revival of scientific life after World War II to the publication of *Stylistyka polska* (1959), a monograph co-authored by Halina Kurkowska and Stanisław Skorupka, which remains the first published synthesis of linguistic stylistics in Poland. The article aims, firstly, to describe the dynamics of stylistic debates between 1945 and 1959, and secondly, to outline the intellectual circles engaged in these polemics. The lively discussions about the status of the discipline at that time led to a kind of institutionalization of research on style. Several scholarly teams emerged, notably in Warsaw, Kraków, Toruń, Łódź, and Lublin. The author also highlights the main directions of stylistic inquiry into 16th-century literature, including the growing interest in the functional varieties of the Polish language.

Keywords: *style, linguistic stylistics, history of stylistics, stylistic synthesis*

